

Bilsəydilər ki, qütbətdə can verəcəklər, əcəl şərbətini doğma vətəndən min kilometrə uzaqlarda, qərrib yerlərdə içəcəklər, bəlkə də "ölməyə vətən yaxşı" deyib, burada qalacaqdılar. Azərbaycanın hüduqlarından kənar mühacirət həyatı yaşayan və ömrü qütbət ellərdə sona yetən bir sıra görkəmli dövlət xadimlərimiz var ki, onlara vətən torpağına qarışmaq qismət olmayıb.

Dünyanın müxtəlif ölkələrində dəfn edilən şəxsiyyətlər "Azərbaycan" deyə-deyə dünyadan köçüblər.

Hətta ölkə ziyalıları, tarixçiləri Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Fətəli xan Xoyski, Əlimərdan bəy Topçubaşov və Xalq Cümhuriyyətinin digər qurucularının, liderlərinin nəşinin Azərbaycana gətirilərək burada dəfn edilməsinin vacibliyini qeyd ediblər. Belə təkliflər də var ki, Azərbaycanda ayrıca bir məzarlıq yaradılın və həmin məzarlıqda qütbətdə dəfn edilən dahi şəxsiyyətlərimizin cəsədləri dəfn edilsin. Buna səbəb kimi Azərbaycandan kənar da dəfn edilən siyasi xadimlərin dəfn edildikləri məzarlıqların çoxunun bahalı olması və onların məzarlarının saxlanması üçün külli məbləğdə vəsait tələb olunmasıdır. Hətta illər əvvəl yerli mətbuatda gədən bir məqalədə Əlimərdan bəy Topçubaşovun məzarının Fransanın məşhur Sen-Klu məzarlığında saxlanması üçün dövlət tərəfindən icarə haqqı ödənilməsi barədə məlumat yer almışdı. Əlbəttə, Azərbaycan dövlətinin öz böyük oğluna sahib çıxması, onun məzarüstü abidəsinin yenedən qurulması istiqamətində həyata keçirdiyi işlər təqdirəlayiqdir. Fransanın paytaxtı Paris yaxınlığındakı müqəddəs Sen-Klu qəbiristanlığında uyuyan böyük Azərbaycan oğullarından biri olan Əlimərdan bəy Topçubaşov dövlətçilik tariximizin formalaşmasında müstəsna rol oynayıb. Tədqiqatçılar yazırlar ki, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentinin sədri, Azərbaycan Cümhuriyyətinin ikinci xarici işlər naziri, böyük dövlət xadimi Əlimərdan bəy Topçubaşov ömrünün son illərini maddi sıxıntı içində yaşayıb və 2 il ağır xəstəlikdən sonra, 5 noyabr 1934-cü ildə vəfat edib. Onu da vurğulayaq ki, uzun illər yad edilməyən, məzarı az qala unudulan Ə. Topçubaşova ən böyük qiyməti Heydər Əliyev verib. Belə ki, 1993-cü ildə Heydər Əliyev Fransaya ilk səfərində onu müşayiət edən dövlət xadimləri və görkəmli ziyalıları bi-

barədə onlar da mətbuatdan oxuyublar. Alimlər bildirdilər ki, Heydər Əliyev Topçubaşovun məzarını ziyarətə getdiyi zaman onun məzarı heç-

vaxtilə Topçubaşovun məzarını ziyarət edib və bu barədə geniş şəkildə yazıb. N.Məmmədli bizimlə söhbətində bildirdi ki, Sen-Klu qəbiristanlığı

lar. Çünki bunun siyasi mahiyyəti vardı. 1993-cü ildə Heydər Əliyev Topçubaşovun məzarını ziyarət etdikdən sonra vəziyyət dəyişdi".

və gələcək nəsil üçün bir nümunə olmalıdır. Fransada, Almaniya, Polşada, Türkiyədə, Gürcüstanda və digər ölkələrdə mühacirət həyatı

Xaricdə dəfn edilmiş məşhur mühacirlərimizin məzarları üçün Azərbaycanda ayrıca qəbiristanlıq...

Faiq Ələkbərli: "Mühacir şəxsiyyətlərimizin, dövlət xadimlərimizin məzarları Azərbaycana köçürülsə, bu zaman artıq xərclərə də ehtiyac qalmaz"

qətdən də bərhad və baxımsız vəziyyətdə imiş. Sonra H.Əliyevin göstərişi ilə Topçubaşovun məzarına qayğı-diqqət artırılıb.

Professor Asif Rüstəmli bizimlə söhbətində bildirdi ki, o bu barədə mətbuatdan oxuyub: "Heydər Əliyev Parisə gedib Topçubaşovun məzarını ziyarət etmişdi. Elə həmin dövrdə də siz dediyiniz faktla bağlı mətbuat yazmışdı. Amma Xoyskinin, Rəsulzadənin, Həsən bəy Ağayevin məzarları ilə bağlı vurğuladığınız fakta rast gəlməmişəm. Topçubaşovun dəfn edildiyi qəbiristanlıqda məzar yeri icarəyə verilir. Müddət bitdikdən sonra müqavilə uzadılmırsa, yer başqasına satılır. Mən bildiyim qədər, uzunmüddətli icarə haqqı ödənilib. Ancaq bu informasiyanı dəqiqləşdirməyə ehtiyac var".

Filologiya elmləri doktoru Nadir Məmmədli

dünyanın ən bahalı qəbiristanlıqlarından biridir. Onun sözlərinə görə, bu bahalı qəbiristanlıq olduğu üçün, burada icarə haqqı da bahadır. Müqəddəs Sen-Klu məzarlığında qəbirin bir neçə mərtəbəli olduğunu deyən N.Məmmədli bildirdi ki, Ə. Topçubaşov beşmərtəbəli qəbirdə uyuyur: "Sen-Klu qəbiristanlığı qətiyyətlə bizim qəbiristanlıqlara bənzəmir, ora tamamilə başqa cürdür. Sen-Klu o qədər bahalı yerdir ki, yerli əhəlinin dediyinə görə, 1 kvadratmetr yer 10 min avrodur. Ona görə də burada qəbirələr çoxmərtəbəlidir. Topçubaşovun qəbri beşmərtəbəlidir. Bu qəbiristanlıqda dəfn olunanın siyasi əhəmiyyəti var. O vaxt Parisdə olan türk mühacirləri ianə toplayaraq Topçubaşovun qəbrini saxlayırdılar. İş burasındadır ki, icarə haqqı ödənilmədikdə də onun qəbrini saxlayırdı-

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) Fəlsəfə İnstitutunun aparıcı elmi işçisi, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Faiq Ələkbərli "Bakı-Xəbər"ə bildirdi ki, Azərbaycandan uzaqda, qütbət ölkələrdə vəfat edən və orada basdırılan böyük şəxsiyyətlərin, Azərbaycanın dövlətçilik tarixində mühüm rol oynamış mühacirlərin, tarixi simalarının nəşinin Azərbaycana gətirilərək burada ayrıca qəbiristanlıqda dəfn edilməsi çox vacibdir: "Düşünürəm ki, ömrünü mühacirətdə başa vurmuş şəxsiyyətlərimizin nəşinin Bakıda xüsusi bir məzarlıqda dəfn edilməsi çox müsbət hal olardı. Sadəcə, həmin şəxsiyyətlərin dəfninin hansı şəkildə təşkil edilməsi, bu məsələdə onların qohumlarının fikirlərinin öyrənilməsi də vacibdir. Bu proses qarşılıqlı şəkildə, yeni şəxsiyyətlərin varislərinin razılığı alınmaqla həyata keçirilə bilər. Ümumilikdə, bu şəxsiyyətlər Azərbaycan xalqının sərvətidir, dəyəridir, onlara bu dəyər verilməlidir. Burada söhbət tək cəzə Azərbaycanın dövlətçilik tarixində mühüm rol oynayan şəxsiyyətlərin məzarlarının ölkəmizə köçürülməsindən getmir, bütövlükdə, onlara verilən dəyərdən gedir. Həsən bəy Ağayevin məzarından daha çox möhtəşəm bir abidəni xatırlatmalıdır. Elə bir şəkildə ki, ora yalnız bir qəbiristanlığı xatırlatmamalı, indiki

yaşayaraq orada vəfat etmiş şəxsiyyətlərimizin məzarlarının ölkəmizə köçürülməsi məsələsi çoxdan aktuallaşmışdır. M.Ə. Rəsulzadə, Ə. Topçubaşov, Fətəli xan Xoyski, Əhməd bəy Ağaoğlu, Əli bəy Hüseynzadənin məzarları gətirilərsə yaxşı olar, amma onların dəfn edildiyi yer möhtəşəm olmalıdır. Nəsim bəy Yusifbəyliyin məzarının yeri bəlli deyil, o da araşdırılmalıdır".

F.Ələkbərli pullu məzarlıqlarda dəfn edildiyi bildirilən mühacirlərlə bağlı qeyd etdi ki, onların məzarları üzərində təmir-bərpa işləri aparılır. Bu işi Azərbaycan dövlətinin həyata keçirdiyini deyən F.Ələkbərli sözlərinə görə, onların məzarlarının saxlanması üçün dövlət tərəfindən həmin ölkələrə vəsait ayrılıb-ayrılmadığından xəbərsizdir.

"Onların məzarlarının təmir edilməsi, abidələrinin qoyulması Azərbaycan dövləti tərəfindən həyata keçirilir. Mühacir şəxsiyyətlərimizin, dövlət xadimlərimizin məzarları Azərbaycana köçürülsə, bu zaman artıq xərclərə də ehtiyac qalmaz. Onların Azərbaycanda dəfn edilməsi daha vacibdir. M.Ə. Rəsulzadə, Ə. Topçubaşov, F. Xoyski, Ə. Ağaoğlu, Ə. Hüseynzadə kimi şəxsiyyətlərin məzarı Azərbaycanda olmalıdır və onlara möhtəşəm abidələr ucaldılmalıdır" - deyərək F.Ələkbərli bildirdi.

İradə SARIYEVA